

Latgališu woceleite

Latgali var tikai mīlēt

Maija labie darbi Dievmātes godam

Krucifiksi un “značkas”, tāpat kā maija dievkalpojumi, ir Latgales garīguma vizītkarte

Maijā daudzviet Latgalē ciemos un sādžās cilvēki pulcējas pie ceļmalu krustiem, lai maija dievkalpojumos ar lūgšanām un dziesmām godinātu Dievmāti. Šoreiz stāsts ir par krucifiksiem, kurus cilvēki godina, ejot garām, svētot sevi ar krusta zīmi. Preiļu Vēstures un lietišķās mākslas muzeja krājumos atrodas novadnieka režisora Jāņa Streiča vecmammā Veronikas Žihares lūgšanu grāmata ar “značkām” (zīmītēm – latgališu val.), kuru vilkšana ir maija dziedājumu neatņemama tradīcija. Krātuvēs apkopotas arī fotogrāfijas par maija dievkalpojumiem pie Latgales krucifiksiem.

Maija dievkalpojums pie Sarkanu ceļmalas krusta Vaboles pagastā (2017. gads)

Egita Terēze Jonāne

Vaboles krucifiksu ceļš

Vaboles pagastā ar Skrindu dzimtas muzeja saimes un Vaboles pagasta pārvaldes atbalstu ir saglabāti vai atjaunoti gandrīz 30 krucifiksi, «Vietējai Latgales Avīzei» pastāstīja šī muzeja vadītāja Anna Lazdāne.

Krucifiksu atdzimšana Vabolē sākās 1990. gadā ar lielā krusta (tā augstums ir 4 m) uzstādīšanu Liepu Mukānos vietā, kur kādreiz atradās brāļu Skrindu vecāku mājas. Idejas autori bija Vaboles Skrindu dzimtas muzeja saime. Vēlāk jau 1998. gadā, ieguldot Kultūras ministrijas finansējumu, vabolieši atjaunoja divus krucifiksus, tostarp Vaboles ciemā. Esmu piedalījies vairāku ceļmalas krustu iesvētīšanā un maija dievkalpojumos, tomēr sanākšana pie atjaunotā Vaboles ciema krucifiksa bija īpaša. Varbūt tāpēc, ka pirmo reizi ne tikai dzirdēju, bet arī sajutu, kā koka krusts uzrunā, atraisa, svētī... Vaboles pagastā pamazām, ar pašu māju saimnieku vai pašvaldības un valsts atbalstu, atdzima gandrīz visi pagasta krucifiksi.

Vaboles pagasta kultūras nama vadītāja Vija Pabērze teica, ka Vaboles pagasta etnogrāfiskais ansamblis «Vabaļis» katru gadu notur maija dievkalpojumus pie krucifiksiem, kur cilvēki vairs nepulcējas, jo vietējie dziedātāji paliek vecāki, bet ciemi – tukšāki. Šogad Dievmāte bija pagodināta pie Orbidānu un Mazo Ratnieku krucifiksa, bet maija mēneša pēdējā pulcēšanās, kā ierasts, notiks pie Vaboles ciema krucifiksa, un šogad tas būs **25. maijā plkst. 16.00.**

Turklāt Vaboles Skrindu dzimtas muzeja darbinieki ekskursantiem demonstrē videofilmu «Krucifiksu ceļš» un izstādi «Krucifiksi Vaboles pagastā», ko rotā 31 krucifiksa fotogrāfija. Turpat muzejā var noklausīties stāstījumu par maija dievkalpojumiem, vai, ja cilvēki piesakās iepriekš, muzeja ļaudis organizē dalību šajos maija dievkalpojumos pie kāda no pagasta ceļmalas krustiem. Var apskatīt arī fondos sadāvinātās «značkas».

Man pašai, veidojot diplomdarbu profesionālās izglītības kompetenču centrā «Daugavpils dizaina un mākslas vidusskola «Sauls skola»», palaimējās iemūžināt Teniss dzimtas krucifiksu Liksnas pagastā. To 1908. gadā uzstādīja bērni kā veltījumu savai māmiņai. Tas ir Teniss dzimtas dārgums un vizītkarte, pastāstīja pašreizējais krucifiksa un māju saimnieks Dainis Teniss.

Savukārt Antons Rancāns grāmatā «Kokā cirstās ciešanas»: krucifiksi Latgales ainavā» uzsver ceļmalas krusta garīgo misiju: «Latgalietis ir paradis visus trīs krusta zarus redzēt vienādā garumā, kas viņam simbolizē līdzsvaru starp tieksmi uz augšu, pilnību (Dievu) un cilvēka reālajām spēlēm.»

«Značkas» – darbi, kas jāpadara bez vārda runas

Atminos, ka toreiz maija dievkalpojumā pie Vaboles ciema krusta kāda sirma kundze, izvelkot «značkas» visam mēnesim un konkrētai dienai, noteica, ka tas, kas tur rakstīts, ir jāpilda bez vārda runas, jo sirdsapziņu nepievils.

Ar Preiļu Vēstures un lietišķās mākslas muzeja speciālistiem Rihardu Sisojevu un Ilonu Vilcāni pētīt maija dievkalpojumu fotogrāfijas un jau pieminēto Jāņa Streiča vecmammā lūgšanu grāmatu ar «značkām», kas ir numurētas, bet bez citām zīmītēm ar uzrakstītu uzdevumu, kas ir jādara, un Antona Buka no Preiļu puses ar roku rakstītās «značkas», novēroju, ka šie uzdevumi nav grūti. Arī V. Pabērze uzskata, ka «značku» izpildīšana neprasa lielu piepūli, galvenais ir atcerēties tās un izpildīt. Piemēram, Antona Buka rakstītā «značka»: «Ja kas gryutu vuordu pasacies, klusom pacīt un Dīvam upurej» (Ja kas pateiks sliktu vārdu, ciet klusējot un upurē to Dievam – latgališu val.). «Značkas» arī mudina lūgties par mīrušajiem vai paša nodarītām pārestībām otram cilvēkam un Dievam, tāpat tās aicina ar lūgšanu godināt Jēzu un Dievmāti. Pēc «značkā» uzdotā uzdevuma izpildīšanas (vecāki ļaudis saka – «kolpuošonys» (kalpošanas – latgališu val.)) ieteicams lūgt Dievmātes lūgšanu «Zem tava patvēruma».

Jāiestarpina, ka vārdam «značka» ir poļu izcelsme, jo poļu priesteri un jezuīti 18. gadsimtā, lai ierobežotu pārkrievošanos un Krievijas garīdzniecības ietekmi Latgalē, uzstādīja pirmos krucifiksus, lai vietējie iedzīvotāji varētu lūgties tuvāk savai dzīvesvietai (par to raksta Antons Rancāns).

Maija mēnesis beigsies, bet... lūgšanas un kalpošana nebeidzas, jo ceļmalas krusti aicināt aicina apstāties un pagodināt Dievu un svētīt sevi kaut vai ar krusta zīmi un īsu lūgšanu. Katrai jaunai dienai var būt paša noteikta jauna apņemšanās, garīgs vingrinājums, kas, tāpat kā «značka», darāms bez vārda runas garīgai izaugsmei un sirds mieram. ▣

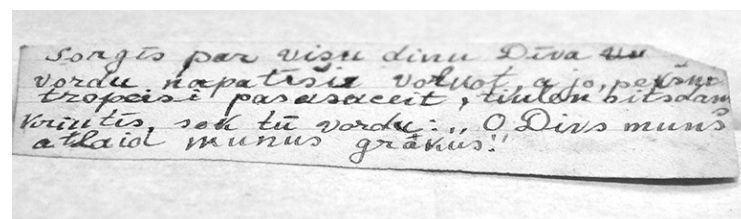
Preiļu Vēstures un lietišķās mākslas muzeja, Mārtiņa Boiko un Egītas Terēzes Jonānes foto

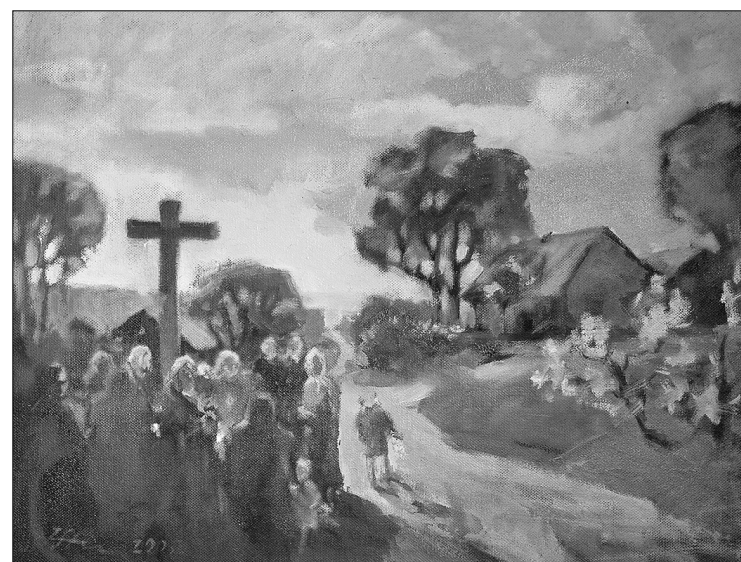
Teniss dzimtas krucifikss – bērnu veltījums mammai

Veronikas Žihares lūgšanu grāmata ar «značkām»

Antona Buka no Preiļu puses ar roku rakstīta «značka»

Jāņa Streiča glezna «Bija maija vakars...», kur redzami ciema ļaudis, kas ir sanākuši pie ceļmalas krusta uz maija dziedājumiem

Šis projekts tiek realizēts ar Latgales reģiona attīstības aģentūras, Valsts kultūrkapitāla fonda un AS «Latvijas valsts meži» finansiālu atbalstu